

Наташа А. Спасић¹
 Универзитет у Крагујевцу
 Филолошко-уметнички факултет
 Центар за научноистраживачки рад

ПРИРУЧНИК ЗА НАСТАВНИКЕ СРПСКОГ ЈЕЗИКА: КОРИСТАН СТРУЧНИ ОСЛОНАЦ ЗА СРПСКИ КАО СТРАНИ ЈЕЗИК

(*Српски као страни језик*, Приручник за наставнике,
 Весна Крајишник, Виолета Влајковић Бојић (ур.),
 коаутори: Александра Беговић, Снежана Вуковић,
 Марина Копиловић, Дејана Милијић Субић, Мирко
 Милојевић, Љиљана Пањковић, Београд: Завод за
 унапређивање образовања и васпитања (ЗУОВ), 2021,
 108 стр.)

Српски као страни језик релативно је скоро установљен као самостална област са припадајућом методологијом проучавања, наставним предметима на факултетима, формираним центрима за проучавање српског као страног / другог / завичајног језика, па и посебним мастер програмом на Филолошком факултету, Универзитета у Београду и Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду. Поред граматика намењених српском као страном језику² и уџбеника за учење српског језика распоређених према нивоима (А, Б, Ц),³ највећи број чланака из

1 natasa.spasic@filum.kg.ac.rs

2 Издајамо најчешће коришћене граматике и уџбенике:

Клајн 2006: Иван Клајн, *Граматики српског језика за странце*, Београд: Завод за уџбенике.

Мразовић–Вукадиновић 1991: Pavica Mrazović, Zora Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Novi Sad – Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Мразовић 2009: Pavica Mrazović, *Gramatika srpskog jezika za strance*, Novi Sad – Sremski Karlovci: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

3 Почетни (А) ниво знања:

Бјелаковић–Војновић 2004: Isidora Bjelaković, Jelena Vojnović, *Naučimo srpski 1*, Novi Sad: Filozofski fakultet.

Милићевић Добромиров и др. 2011: Наташа Милићевић Добромиров, Љиљана Ђук, Наташа Радуловић, *Учимо српски 1: основни ниво*, Нови Сад: Азбукум.

Селимовић Момчиловић – Живанић 2012: Маша Селимовић-Момчиловић, Љубица Живанић, *Српски за странце – реч по реч. Почетни шечај*, Београд: Институт за стране језике.

Ђорић 1987: Вођо Ћорић, *Srpskohrvatski za strance*, Beograd: MSC.

Средњи (Б) ниво знања:

ове области објављен је у тематским зборницима са скупа *Српски као страни језик у теорији и пракси* (Београд: Филолошки факултет, Центар за српски као страни језик). Радови се баве методичким, граматичким и лингвокултуролошким аспектима наставе српског као страног језика, изазовима у лекторатима српског језика у иностранству, новим технологијама у наставном процесу, анализом грешака и контрастивним приступом проучавању српског језика.

Иако се у рефератима указује на значајне проблеме и специфичности учења српског као страног језика, до сада (2021) не постоји много уџбеника, ни приручника који би пружили помоћ предавачима у планирању и вођењу наставе српског као страног језика, језика средине или окружења (настава намењена мигрантима, тражиоцима азила, мањинским групама и др.).⁴ Један такав приручник „Српски као страни језик” објављен је у другој половини новембра 2021. године од стране Завода за вредновање образовања и васпитања⁵ у сарадњи са Министарством просвете, науке и технолошког развоја. Према речима аутора (Виолете Влајковић Бојић и Весне Крајишник) и групе коаутора, у потпуности се наслања на: (1) План и програм наставе и учења и (2) Стандарде образовних постигнућа за Српски као страни језик, објављене у *Службеном*

Алановић и др. 2007: Milivoj Alanović, Isidora Bjelaković, Nataša Bugarski, Jasmina Dražić, Marina Kurešević, Jelena Vojnović, *Naučimo srpski 2*, Novi Sad: Filozofski fakultet. Вићентијевић–Живанић 2007: Гордана Вићентијевић, Љубица Живанић, *Српски језик за странце 2*, Београд: Институт за стране језике.

Здравковић и др. 2012: Смиља Здравковић, Љубица Живанић, Бранимир Путник, *Српски за странце – више од речи. [Средњи ниво]* за странце], Београд: Институт за стране језике.

Милићевић Добромиров и др. 2011: Наташа Милићевић Добромиров, Љиљана Ђук, Наташа Радуловић, *Учимо српски 2: средњи ниво*, Нови Сад: Азбукум.

Милићевић Добромиров и др. 2020: Наташа Милићевић Добромиров, Биљана Новковић Ацаип, Милица Кричковић, Сања Секач, *Аз буки српски 3: српски језик за више нивое (Б1+Б2)*, Нови Сад: Азбукум.

НАПРЕДНИ (Ц) НИВО ЗНАЊА:

Јокановић Михајлов – Ломпар 2001: Јелица Јокановић Михајлов, Весна Ломпар, *Говоримо српски. Уџбеник српског језика за странце*, Београд: МСЦ.

Милићевић Добромиров – Новковић Ацаип 2016: Наташа Милићевић Добромиров, Биљана Новковић Ацаип, *Суџер српски: српски језик за странце, високи ниво*, Нови Сад: Азбукум.

4 Издвојићемо два приручника:

Приручник за наставнике српског као мајинског језика уз уџбенике од 5. до 8. разреда основне школе са оријентационим распоредом градива ауторки Душанке Звечић Душановић и Наташе Добрић, Београд: Завод за уџбенике, 2010. и један шире намене *Подсетник за наставнике страних језика (приручник за наставнике)* објављен је у Београду од стране Завода за унапређивање образовања и васпитања 2017. године. Аутори Вучина Раичевић и Виолета Влајковић Бојић сматрају га „елементарним, помоћним инструктивним дидактичко-методичким документом који треба да послужи као подршка у реализацији циљева и задатака учења страних језика, решавању практичних проблема и питања ове наставе” (предговор – „Реч унапред”).

5 На сјту Завода могуће је преузети овај Приручник путем следећег линка: <https://zuov.gov.rs/srpski-kaao-strani-jezik-prirucnik-za-nastavnike/?fbclid=IwAR3JwVbq6cou6FH0I41KFwTgnxXN-uewu-e3MYG60rny6rF6HZhC2_CP_U>. Преузето 19. 11. 2021.

гласнику Републике Србије број 15/19. Представља структурирани оквир за реализацију наставе овог предмета са циљем унапређивања компетенција наставника којима је овај приручник и намењен са настојањем да ефикасно примене у пракси садржаје наведених докумената.

Публикација има 108 страна и састоји се из три дела:

- (1) Први део (стр. 11–36) посвећен је теоријским поставкама Српског као страног језика са сугестијама на који начин им треба приступити, уз конкретне примере;
- (2) Други део Приручника (38–97) чине разноврсни и илустративни задаци у којима су обједињени сви елементи из стратешких докумената, а могу бити путоказ наставницима у будућем педагошком раду;
- (3) Трећи део (98–101) нуди различите *Дидактичке игре у настави српског као сћраног језика*, као средство којим се подстиче машта, динамичност и активно учешће у наставном процесу.

На крају Приручника налазе се стратешка документа, стручна литература и попис извора из којих су преузете илустрације.

(1)

Прва тема која се обрађује у оквиру првог дела јесу *Писма српског језика* (11–18). Препорука је да, без обзира на матерњи језик или хетерогеност групе, треба обрадити оба писма, али прво треба кренути од ћирилице. Уз пригодне фотографије које почињу сваким од 30 слова, у табели је паралелно представљено свих тридесет слова/фонема азбуке и абецеде (распоређених према азбучном реду).

Друга тема су: *Тематске областии, лексика, граматика (језички садржаји) и комуникативне активностии* (18–36). Табеларним приказом дате су теме за свих 12 година (по годинама учења), као и језички садржаји са предложеним комуникативним активностима, препорученом лексиком и граматичким партијама. Осим што теме прате програм наставе, важно је истаћи да оне, заједно са лексичким и граматичким садржајима у оквиру њих, нуде кумулативни развој и следе принципе поступности и очигледности. У првој је колони представљена тематска област; у другој се колони за сваку годину учења даје квантитативни опсег нове лексике и конкретне смернице, тј. препоруке које граматичке категорије је потребно обухватити наставом како би се успешно одговорило на активности којима се прати и вреднује напредак ученика. Овим активностима подстичу се рецептивне и продуктивне вештине студената, предочене у трећој колони.

У односу на нивое компетенција Заједничког европског оквира за живе језике (ЗЕОЈ), у Приручнику су детаљније представљене теме, лексичке и граматичке јединице са препорученим активностима, те је добра полазна основа за наставнике који су на почетку наставног рада или имају извесних дилема у погледу тема, обима и конкретних језичких захтева за жељени узраст.

(2)

За успешно достизање исхода наставе и учења, лексеме и граматичке категорије истакнуте у претходном делу овде су представљене кроз различите моделе и типове задатака који прате прогресију језичких структура према комуникативним циљевима. За сваку од области језичких вештина (слушање, говорење, читање и писање) понуђене су по три различите методске сугестије за основни, средњи и напредни ниво. Поједини задаци су писани ћирилицом, поједини латиницом, често праћени визуелним садржајима (углавном фотографијама, ређе табелама) и кратким напоменама за наставнике на који начин треба реализовати тај задатак. У оквиру сегмента намењеног говорењу, тј. увежбавању усменог изражавања понуђен је предлог тема са смерницама у којим би се правцима ови разговори могли развити.

Напомене су добар начин да се наставницима скрене пажња како би било најбоље реализовати задатак или где треба усмерити посебну пажњу. Највише задатака је, како сами аутори истичу, дато за област језичке вештине Писање, јер је, сматрају они, „оно по степену сложености најзахтевније и неопходно је развити код ученика две вештине: графичку фиксацију говора и исказивање мисли у писменој форми”. Тематски и жанровски, задаци представљени у другом делу Приручника веома су разноврсни, а посебна вредност лежи у чињеници да се њима подједнако стимулише развој и рецептивних и продуктивних вештина.

Настао као резултат програма Обуке наставника за примену Стандарда и Програма наставе и учења за Српски као страни језик, овај Приручник има задатак да инспирише и подстакне самосталност и креативност наставника, да унапреди методологију подучавања српског као страног уз практичну примену алата у настави. Према речима аутора, може се користити током првог и другог циклуса основног образовања, општег средњег образовања и образовања одраслих.

Најсврхисходнији би био уколико прати обуку, али се може користити и самостално, независно од ње као скуп активности које се непосредно могу спроводити. По узору на представљене примере и ресурсе, наставник може креирати наставни материјал и додатне активности и делити их са колегама и другим образовним институцијама. У питању је практичан водич усмерен на промовисање српског као страног језика на нивоу појединца, матичне земље и иностранства.

(3)

У уводном делу трећег поглавља говори се о класификацији дидактичких игара, њиховом потенцијалу и позитивном учинку. Веома интересантне и сврсисходне у наставној пракси издвојене су и илустроване: (1) Покретне игре са вербалном компонентом које имају за циљ увежбавање правилног изговора, слушања и разумевања, али на динамичан начин, у покрету; (2) Фонетске игре које имају за циљ увежбавање изговора, графије, интонације; (3) Граматичке игре – циљ увежбавање граматичких партија; (4) Ортографске игре – циљ увежбавање писања; (5)

Лексичке игре – циљ увежбавање лексике; (6) Игре за овладавање навикама правилног изговора, развој фонематског слуха и концентрације; (7) Игре за развој говорења.

Овај Приручник није готов производ, већ почетак добро организоване збирке примера из праксе. Наставницима се не говори шта да (не) раде, већ се дају смернице и идеје шта би могло довести до постизања образовних и васпитних циљева уз, још важније, напомене како то најлакше могу постићи.

Да закључимо. С обзиром на то да за овај (релативно млад) предмет још увек не постоји уџбеник и да је пред предавачима велики изазов, намера аутора да се наставницима пружи поуздан ослонац у даљем раду, омогући комфорније коришћење законских докумената и повезивање са практичном применом уз коришћење ресурса присутних у Приручнику, може одговорити сврси и помоћи им у пажљивом планирању и успешној реализацији наставе. Овај Приручник за наставнике настоји да обезбеди наставницима практична знања која се лако могу превести у активности. За што успешнији процес, свака од активности посматрана је из перспективе корисника и има за циљ да задовољи његове потребе у настави. Уз помоћ представљеног садржаја ученици могу да усвајају потребна језичка знања, упознају елементе српске културе, развијају све четири језичке вештине (слушање, читање, писање и говор) које им осигуравају комуникацију и граде интересовање за даље учење српског језика. Уз то, дидактичке игре у оквиру трећег дела добар су стимуланс у раду и примењене одмерено, пажљиво и у складу са циљном групом могу допринети ефикасности наставе српског као страног језика. Свака од тих активности усмерена је на ученике и представљена је тако да одговори на питања: „Зашто?” (односно, чему служи дата активност и зашто је важна?); „Шта?” (шта је у фокусу ове активности?) и „Како?” (које методе и средства су потребна за успешну реализацију наставе?).

Иако првобитно овај Приручник настоји да обезбеди подршку за активно учење наставника и ученика у настави српског као страног језика и усмерен је на кључне области за практичан рад у учионици, он се уз извесна прилагођавања може користити и у настави српског као матерњег језика или као полазна основа за наставу језика уопште.

*Примљен: 25. јануар 2022. године
Прихваћен: 1. октобар 2022. године*